

DOI: 10.21005/pif.2018.36.F-01

OUTLINE OF PAST LANDSCAPE ARCHITECTURE INFLUENCED BY TAO—BASED ON EXAMPLES SELECTED FROM CHINESE METROPOLISES

ZARYS DAWNEJ ARCHITEKTURY KRAJOBRAZU O WPŁYWACH IDEI TAO – NA PRZYKŁADACH WYBRANYCH Z CHIŃSKICH METROPOLII

Wojciech Kosiński

Prof. zw. dr hab. inż. arch.

Author's Orcid number: 0000-0002-9109-7930

Krakowska Akademia imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Wydział Architektury i Sztuk Pięknych

ABSTRACT

The concept of Tao is a timeless factor in, among other disciplines, the design of space. The author presents an outline of this subject in the form of results of on-site research of examples of the most important central complexes in two leading Chinese metropolises. The subtle harmony of Tao also results in a subconscious influence. Conclusions from this research demonstrate that Taoism can permeate the creation and reception of works despite different styles being used in them. Thanks to this it can currently constitute an important factor in light of the paradigm of sustainable design.

Key words: Landscape, design, influence, space, Tao

STRESZCZENIE

Idea Tao jest ponadczasowym czynnikiem między innymi w projektowaniu przestrzeni. Autor prezentuje szkieletowo na ten temat, rezultaty badań dokonanych „in situ” na przykładzie najważniejszych zespołów centralnych w dwóch czołowych metropoliach chińskich. Subtelna harmonijność Tao powoduje też oddziaływanie podświadome. Wnioski z tych badań ukazują że taoizm może przenikać tworzenie i odbiór dzieł pomimo stosowania w nich innych stylistyk. Dzięki temu może obecnie stanowić ważny czynnik wobec paradygmatu projektowania zrównoważonego.

Słowa kluczowe: Krajobraz, kreacja, oddziaływanie, przestrzeń, Tao.

A GENERAL OUTLINE OF THE CONCEPT OF TAO

The wonderful culture and art of China, as well as its conditioning Chinese humanist thought, which is currently an object of interest on the global scale [cf. 9.] and is investigated and studied, is currently over five thousand years old. [cf. 1.] Perhaps the most essential executive and timeless Chinese concept in the discipline of shaping space was—and presently is—Tao, which also has its derivatives in famous Eastern cultures: in Zen, the Shinto faith and the sophisticated technique of placement and design—Feng-Shui.

The concept of Tao denotes a Path, as well as a Good Sage and Teacher. According to current knowledge it was first proclaimed by the legendary thinker Laozi (604–531 BCE). His most universal and famous thoughts and recommendations included, among others: man's kinship with nature, primarily-harmoniousness, balance between opposites that together form a complete whole: the earth and the heavens, light and dark, the living and the dead, cold and warmth, man and woman, maintaining calm, a friendly approach, etc. [cf. 15.] His Path is still being subjected to active analysis and updating, being adapted to contemporaneity. [cf. 14.]

The teachings of Confucius (550–480 BCE), which were and remain in opposition to Tao, have been broadly accepted—promoted both by imperial and communist regimes—although in a slightly hidden form. They are teachings whose products include the unfortunate flaws of Eastern societies like servility and cruelty, as well as flaws of the state—tyranny and isolationism. Among the evident advantages of his teachings is also a strong positivism—an encouragement to work, be accurate and active; in contrast to Taoist contemplativeness and passivity. [cf. 16.] Meanwhile, the leading opponent of Confucius' ideology and the intellectual inheritor of Laozi—an excellent propagator, creative continuator and great stylist of his—was Zhuang Zhou (370–285 BCE). The masterwork he created is not only a fundamental source of knowledge, but also an excellent, still-read, translated and reprinted read, presenting the beauty of the so-called Far East in an exceptionally beautiful manner. [cf. 5.]

Concepts, metaphors and propositions of Tao constitute are not solely a result of a precise, objective, apolline "measurability", but also possess a poetic layer, one that is not always strictly scientific, e.g. taken from Chinese mythology. Such myths were probably born many centuries prior to the formulated principles of Taoism. Here we can mention the brilliant myths of the creation of the world and man in particular. They bear a certain fundamental similarity to, for instance, the biblical Genesis, but they possess numerous interesting fantasies on the geometric character of space: axes, their intersections, basic geometric figures, etc. [cf. 13.] They are the source of a clear message and guidelines about the need for man to feel as one with nature.

At present, the concept and logic of Tao is becoming increasingly closer to people of the West. It is recommended by experts and adapted for political matters: "good government"—e.g. the welfare state and to the post-liberal economy, as well as—only apparently paradoxically—war. [cf. 4.] The strength of these teachings has turned out to be so influential that they have also found their place in science, e.g. physics and mathematics, which seemingly appear to be their opposite. The propagators of such views highlight the importance of intuition in scientific considerations, in which the "intellectual toolset" of Tao can be helpful. [cf. 2.] Over the course of centuries, including the present, this idea has considerably permeated the design of space. [cf. 3.]

THE HALLMARK LANDSCAPE COMPLEXES OF TAO

The concept of Tao has become the motive of the construction and manner of design of a series of important landscape projects in China. As model complexes, also featuring Taoism in their name, we can list the following ones. In Beijing, at a distance of a few kilometres to the south of the central Forbidden City, yet in the area of the broadly under-

stood downtown, is "Taoranting Park". It is one of the oldest parks in the area, with its first foundation dating back to the third century BCE. It was given its new Taoist form in the thirteenth century, while its enrichment in the modern sense was taking place from 1695 onwards.

It is this year that its greatest structure-the Qing Dynasty Pavilion, called the Philosophers' Pavilion-is from. It has been the site of the most important global-level confidential talks throughout the entire period of communist rule. After a period of neglect and damage during the period of the Second World War it was restored by the communists in the years 1953-1956, while the latest renovation took place after the transformation, in 1985. The park is one of the favourite spots of the capital's residents, referred to by its popular name "Joy". This is attributed to the qualities of Tao that it features.

The second of the most important structures in this category is "Tao Dan Park" also of Chinese provenance, in Vietnam's capital of Saigon, the city currently functioning under the name Ho Chi Minh. Its specialty are impressive old tropical trees that grow very well because of the hot climate. They are conceptually referred to celebrating the elderly and one's ancestors, who are treated as equivalents of Christian saints-intermediaries between Heaven and Earth. The garden embodies one of the maxims of design according to Tao, which is the contrast of the straight line and freeform lines. A single, strong axis was established, precisely "aimed" towards the perspective enclosure that is the small, charming arcade pavilion. The second strong straight line is a several-hundred-metres-long shore of a lake which is the park's main promenade, while the remaining part is soft-shaped, creating an impression of being natural. This semi-natural character of green Chinese complexes has become an inspiration for the rest of the world-via Great Britain¹.

Fig. 1. Beijing from the south. An excellent location on a plateau surrounded by mountains from the north. Bronze model. Beijing City Museum. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 1. Pekin od strony południowej. Znakomite położenie na plateau osłoniętym górami od strony północnej. Model z brązu. Muzeum Miasta Pekin. Fot. Wojciech Kosiński

Fig. 2. Beijing from the south. the Forbidden City ("The Old Castle") in the centre, above it is Coal Hill, to the west are large lakes, while at the bottom is the Square of Heavenly Peace-Tiananmen. Bronze and gold model. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 2. Pekin od strony południowej. Pośrodku Zakazane Miasto („Stary Zamek”), ponad nim Wzgórze Węglowe, po stronie zachodniej wielkie jeziora, u dołu Plac Niebiańskiego Spokoju – Tiananmen. Makietka z brązu i złota. Fot. Wojciech Kosiński.

HISTORICAL CITY CENTRE OF BEIJING AS A LANDSCAPE OBJECT

We can point to other fascinating landscape complexes in two of the largest and most-famous Chinese metropolises and that are at least partially inspired by the Taoist stance and orientation. An interesting example of a truly Taoist balance of opposing factors:

¹ More information on this subject can be found in the numerous works by Agata Zachariasz.

the cultural rectangular one-and the naturally soft-shaped one is the strict city centre of Beijing (Fig. 1-4). [cf. 11.] The following elements form this area: the main rectangular-shaped palatial complex, the so-called Forbidden City with the Tiananmen Square complex-and the large park complex located to its west, which greatly surpasses the aforementioned City in length and is composed of large irregular lakes that are dotted with likewise irregular complexes of trees. This wonderful large scale metropolitan composition was commented upon years ago as a leading example of Taoist balance of two opposing forms of city design ethos by professor Andrzej Domański at the Faculty of Architecture of the Cracow University of Technology as a part of his lectures on the Urban Planning History module.

Fig. 3. Beijing from the South. In the center The Forbidden City, above it Jingshan Park and The Coal Hill, in the West the Great Lakes. A balance between hard and soft factors. Below The Tiananmen Square and south axis. Model. Museum of the City of Beijing. Phot. Wojciech Kosiński.

Ryc. 3. Pekin od strony południowej. Pośrodku Zakazane Miasto. Ponad nim Park Jingshan i Wzgórze Węglowe. Po stronie zachodniej Wielkie Jeziora. Zrównoważenie czynników twardych i miękkich. U dołu Plac Tiananmen i oś. Makieta. Muzeum Miasta Pekinu. Fot. Wojciech Kosiński.

Fig 4. Beijing. The center from the South West. Above The Forbidden City, below it there are the Great Lakes. A balance between hard and soft factors. Model. Museum of the City of Beijing. Phot. Wojciech Kosiński.

Ryc. 4. Pekin. Centrum od strony południowo-zachodniej. Zakazane Miasto. Poniżej znajdują się Wielkie Jeziora. Zrównoważenie czynników twardych i miękkich. Makieta. Muzeum Miasta Pekinu. Fot. Wojciech Kosiński.

BEIJING'S JINGSHAN PARK AND COAL HILL

In the direct continuation of the main north-south compositional axis of Beijing, at the point of contact with the northern edge of the Forbidden City there is an extraordinary landscape complex: Jingshan Park and the so-called Coal Hill (Fig. 3 - 8). The park is acknowledged as a feng shui composition with a Taoist inspiration. [cf. 7.] It is recognisable thanks to an unsettling modern sculptural complex. Seven Stars Park is currently dedicated to group gymnastic exercises for seniors. In this vivid exposure of the park being used by the ordinary user we can see a certain "revenge" and reaction against the fact that the park-as an imperial structure-has been closed to the public for centuries despite being located in the very heart of the city (although it is also directly adjacent to the residence of emperors).

Fig. 5. Beijing, Jingshan Park to the north of the Forbidden City, the new mysterious stone sculpture Seven Stars. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 5. Pekin. Park Jingshan na północ od Zakazanego Miasta, u stóp Wzgórza Węglowego, nowa tajemnicza kamienna rzeźba Siedem Gwiazd. Fot. Wojciech Kosiński.

Fig. 6. Beijing, Jingshan Park to the north of the Forbidden City, view of Coal Hill from the park's square. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 6. Pekin. Park Jingshan na północ od Zakazanego Miasta, widok z placu na Wzgórze Węglowe. Fot. Wojciech Kosiński.

Fig. 7. Beijing. Jingshan Park on the Northern side of The Forbidden City, the view from the park's square towards The Coal Hill. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 7. Pekin. Park Jing Shan po północnej stronie Zakazanego Miasta, widok z placu na Wzgórze Węglowe. Fot. Wojciech Kosiński

Fig. 8. Beijing. Jingshan Park, approach to Coal Hill from the park's square. Phot. by Wojciech Kosiński.

Ryc. 8. Pekin. Park Jingshan po północnej stronie Zakazanego Miasta, podejście z placu na Wzgórze Węglowe. Fot. Wojciech Kosiński.

After the fall of the imperial regime (1911) and over the course of the short yet wonderful democracy under the leadership of the enlightened president doctor Sun Yat-sen, leader of the progressive Kuomintang Party, the park was opened to broad use by the public in 1925, a state which continues to this day. The park, along with Coal Hill, which is directly adjacent to it from its northern side, has existed since the eleventh century. It was then that the hill was built out of coal by order of the emperor and covered with grassy turf in order to hide the fact of stockpiling fuel for a cold winter while the general populace suffered from the cold. In 1260 the hill was renovated as an observation mound and later, by order of the founder of the capital-the Yongle emperor of the Ming Dynasty, it became an integral part of the new Forbidden City nearby. In 1650, during a general embellishment of the city, it became an elegant observation point, particularly towards the south, with a view of the city centre, functioning excellently to this day. The hill was equipped with modest facilities for tourists towards the end of the period of democracy in 1928.

THE SOUTHERN PALACE COMPLEX IN BEIJING

The third of Beijing's essential parks in which we can find elements of Tao and which is located in the north-western part of the city at a distance of around 6-7 km from the city centre, is a complex composed of the Imperial Summer Palace, the great Kunming Lake and the natural Longevity Hill (Fig. 9-12). The complex has existed and been developed since 1153. The highly controversial marble ship of empress Cixi (1893) is anchored on the lake, being the opposite of Taoism. However, the remaining elements of the urban and landscape complex that has been mentioned form a beautiful ensemble.

Fig. 9. Beijing. Kunming Lake and the park around the Imperial Summer Palace. The imperial bridge on the road between palaces, a Taoist symbol of the Connection Between Opposing Sides. In the back is a panorama of the developed city. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 9 Pekin. Jezioro Kunming i park wokół cesarskiego Pałacu Letniego. Cesarski most na drodze pomiędzy pałacami, taoistyczny symbol Powiązania Przeciwnych Stron. W głębi panorama rozbudowanego miasta. Fot. Wojciech Kosiński

Fig. 10. Footbridge - a harmonious detail of the park around the palace. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 10 Mostek spacerowy – harmonijny detal parku około-pałacowego. Fot. Wojciech Kosiński

Fig. 11, 12. Geological specimens – washed limestone, attractive details in the around the palace garden. Phot. by Wojciech Kosiński

Ryc. 11, 12. Okazy geologiczne – wyłukane wapienie, atrakcyjne detale w parku około-pałacowym. Fot. Wojciech Kosiński.

It is composed of the following elements: the complex of palatial buildings that is beautiful in its irregularity, as well as the surroundings of the lake with dense forestation, a fascinating large stone bridge, which was formerly used by emperors to travel between the main residence in the Forbidden City and the Summer Palace, as well as the atmospheric garden footbridges. This complex, as an outstanding whole maintained in the Taoist climate, constitutes an impressive contrast to the stiff and hieratic palatial complex of the city centre.

SHANGHAI - THE MAIN CENTRAL YU GARDEN

"The Garden of Happiness" (Yu in Chinese) [cf. 18.] formerly constituted the original city centre of Shanghai. [cf. 17.] It features numerous beautiful complexes of houses with several storeys, with a dense frontage-based structure with public squares. Its focal point is a complex with a stepped, zigzagging structure connected with bridges, built on columns above the surface of one of the numerous lakes among which this "Old City" was placed. Slightly deeper into the complex, its structures are located increasingly sparsely and become a structure of freestanding pavilions [cf. 6.] placed on stone plinths near the water. All of the aforementioned sub-complexes of buildings are painted in a cherry red colour, which signifies they are public buildings. Numerous buildings feature attractive public and tourism-related functions, starting with the City God Temple.

The complex was founded in 1559 by the imperial dignitary Pan Yunduan as a place for his father to rest. The work essentially began in 1577. Over time the area became a public area for seniors to come and relax, and currently is an area that is key to tourist traffic. The second area features a smaller development scale and the dominant colour of the houses is white. Natural grey granite is a supplementary material in their walls. Rocks and individual, several-metres-tall boulders constitute an excellent aesthetic dominant, introducing, along with water, a scenery that is extraordinarily organic, irregular and picturesque. The aforementioned granite is dominant, but the most spectacular elements are the porous limestone rocks that are washed away by water, which results in surprising and sculptural forms. Individual specimens feature semi-noble rock minerals, primarily "jade" and nephrite.

This sometimes unbelievable picturesqueness is excellently accentuated with vivid forms of bushes and trees, often located in a scenery featuring rocks and water-creating a true labyrinth of emotions in the observer. One gets the impression that it is an artistic super-design and not an image of nature. [cf. 7.] In the seventeenth century successive wealthy owners established a garden here as an "Academy of Purism and Harmony" with a significant factor of Taoist ideology. In 1709 the concept of the Spirit Park was introduced into the garden's programme. After an excellent renovation of both of its parts: the Eastern and Western, previously called the Red and White parts, respectively, the district and its gardens were made public in the 1760's and 1780's.

In light of the essential role of Shanghai on the scale of the state, the unrest that took place in China in the nineteenth century, including the so-called Opium Wars, led to several instances of the complex becoming damaged. During the Second World War it was deliberately destroyed by the invading Japanese forces, which required general renovation to be performed by the communist regime in the 1950's and 1960's. Yu garden was granted the status of a national monument already during the transformation period, in 1982.

SUMMARY AND CONCLUSION

Chinese parks inspired by the concept of Tao constitute an impressive legacy on the global scale of the art of building cities [cf. 10.]. They were an inspiration for the great transformation of English and continental European parks in the eighteenth and nine-

teenth centuries. They inspired Garden-cities. They inspired interest in the great pioneers of modernism: F.L. Wright and Le Corbusier; they influenced housing estates erected after the Second World War. At present they constitute an essential factor among the constituents of creative thought of the authors of the current highly creative and folkish current of the latest architecture of China [cf. 8], through which they influence the evolution of the direction of future global architecture.

ZARYS DAWNEJ ARCHITEKTURY KRAJOBRAZU O WPŁYWACH IDEI TAO – NA PRZYKŁADACH WYBRANYCH Z CHIŃSKICH METROPOLII

PRZYBLIŻENIE IDEI TAO

Wspaniała kultura i sztuka chińska oraz warunkująca ją chińska myśl humanistyczna, aktualnie będąca obiektem zainteresowania w skali światowej, [9.] zbadana i opisana, liczy obecnie ponad pięć tysięcy lat. [1.] Być może najistotniejszą: sprawczą i ponadczasową ideą chińską w dziedzinie kształtowania przestrzeni, była i jest - Tao, która posiada pochodne w również słynnych kulturach wschodnich: postawie Zen, wyznaniu Shinto, oraz wyrefinowanej technice lokalizacyjnej i kreacyjnej Feng-Shui.

Idea Tao oznacza Drogę, a także Dobrego Mędrca i Nauczyciela. Według aktualnej wiedzy została po raz pierwszy ogłoszona przez otoczonego legendami myśliciela Lao Tsy² (604-531 pne). Jego najbardziej uniwersalnymi oraz nośnymi myślami oraz zaleceniami były m.in.: braterstwo człowieka z naturą, przede wszystkim – harmonijność, zgoda pomiędzy przeciwnościami które wspólnie tworzą kompletną całość: niebo i ziemia, światło i ciemność, zmarli i żyjący, zimno i ciepło, kobieta i mężczyzna, a także: zachowanie spokoju, przyjacielskie podejście, itd. [15.] Jego – *nomen omen* Droga – jest wciąż poddawana czynnej analizie i aktualizacji, adaptacji dla współczesności. [14.]

Przeciwstawną Tao była i jest nauka Konfucjusza (550-480 pne) która przyjęła się szeroko – promowana przez władze zarówno cesarskie jak też komunistyczne - choć nieco w ukrytej postaci. Są to nauki, których wykwitem są tak nieszczęsne wady społeczeństw Wschodu jak niewolniczość i okrucieństwo, a także wadami państwowymi – tyranią oraz izolacjonizmem. Wśród ewidentnych zalet jego nauk znajduje się silny pozytywizm – zachęta do pracy, akuratności, aktywności; w przeciwieństwie do taoistycznej kontemplacyjności i bierności. [16.] Natomiast czołowym przeciwnikiem ideologii Konfucjusza, a intelektualnym spadkobiercą Lao Tsy - jego znakomitym propagatorem, kreatywnym kontynuatorem i wielkim stylistą - był Czuang Tsy (370-285 pne). Stworzone przez niego arcydzieło jest nie tylko fundamentalnym źródłem wiedzy, ale też kapitalną, wciąż czytelną, tłumaczoną i wznawianą lekturą, wyjątkowo pięknie prezentującą mądrość tzw. Dalekiego Wschodu. [5.]

Idee, przenośnie i propozycje taoistyczne stanowią nie tylko skutek precyzyjnej, obiektywnej, apollińskiej „mierzalności”, ale posiadają także warstwę poetycką, nie zawsze

² W wersji polskojęzycznej autor stosuje transkrypcję tradycyjną, lepiej oddającą oryginalną intonację i brzmienie w chińskim języku mówionym. W wersji anglojęzycznej zastosowana została transkrypcja współczesna.

ściśle naukową, np. zaczerpniętą z chińskiej mitologii. Mity takie rodziły się zapewne wiele stuleci przed sformułowanymi pryncypiami taoizmu. Można w tej mierze zwłaszcza wspomnieć błyskotliwe mity o stworzeniu świata i człowieka. Noszą one pewne zasadnicze podobieństwo np. do biblijnego Genesis, jednak posiadają liczne ciekawe fantazje nt. geometryczności przestrzeni: osi, ich skrzyżowań, podstawowych figur geometrycznych, itp. [13.] Wynikają stąd jasne przesłania i wytyczne o potrzebie poczucia jedności człowieka z naturą, a także o dwoistości dobrego projektowania: prostokątnego dla architektury i urbanistyki, a miękko kształtnego kreowania środowiska przyrodniczego.

Aktualnie idea i logika Tao staje się coraz bliższa ludziom Zachodu. Jest przez znawców rekomendowana i adaptowana dla kwestii politycznych: „dobrej władzy” – np. opiekuńczości państwa, oraz dla ekonomii post-liberalnej, a także - na pozór paradoksalnie – wojny. [4.] Siła tej nauki okazuje się tak nośna, że znalazła ona miejsce również w tak bardzo wydających się jej przeciwieństwem – naukach ścisłych np. w fizyce i matematyce. Promotorzy takich poglądów podkreślają wagę intuicji w rozważaniach *par excellence* naukowych, w czym pomocnym może być „warsztat intelektualny” Tao. [2.] W toku stuleci, włącznie z chwilą obecną idea ta znacząco przeniknęła do kreacji przestrzeni. [3.]

SZTANDAROWE ZESPOŁY KRAJOBRAZOWE TAO

Idea Tao stała się motywem powstania i sposobu zaprojektowania szeregu ważnych realizacji krajobrazowych w Chinach. Jako zespoły modelowe, zawierające taoizm także w nazwie, można wymienić między innymi następujące. W Pekinie, w odległości paru kilometrów na południe od centralnego Miasta Zakazanego, ale w ramach szeroko rozumianego śródmieścia, znajduje się „Tao Ran Ting Park”. Jest jednym z najstarszych parków w okolicy, jego pierwsza fundacja sięga 3 wieku pne. Nową, taoistyczną postać otrzymuje w 13 wieku, a wzbogacenie w sensie nowożytnym nastąpiło od 1695 r.

Z tego roku pochodzi najwspanialszy obiekt – pawilon Dynastii Quing, zwany Pawilonem Filozofów. Przez cały okres rządów komunistycznych bywa on miejscem najważniejszych rozmów poufnych rangi światowej. Po okresie zaniedbań i naruszeń w okresie drugiej wojny światowej przez Japończyków, został odtworzony przez maoistów w latach 1953-1956, zaś najnowsza rewaloryzacja nastąpiła już w transformacji Deng Siao Ping’a, w 1985 r. Park jest również, jednym z najbardziej ulubionych miejsc wśród mieszkańców stolicy, pod popularną nazwą „Joy”. Jest to przypisywane zawartym w nim cechach Tao.

Drugi wśród najważniejszych obiektów tej kategorii, jest chińskiej proveniencji „Tao Dan Park” w stolicy Wietnamu Sajgonie; miasto obecnie funkcjonuje pod nazwą Ho Chi Minh. Specjalnością „Tao Dan Park” są imponujące dawne drzewa tropikalne, „udające się” dzięki gorącemu klimatowi. Te pra – drzewa są ideowo odnoszone do uczczenia osób starszych i przodków, którzy są traktowani w Tao jako odpowiednicy chrześcijańskich świętych – pośredniczący między Niebem i Ziemią. Park ten wciela jedną z maksym projektowania Tao, a jest nią wspomniany wcześniej kontrast linii prostych i linii swobodnych. Utworzono jedną silną oś, precyzyjnie „wycelowaną” w stronę zamknięcia perspektywicznego, którym jest niewielki, uroczy pawilon arkadowy. Drugą silną linię prostą stanowi kilkusetmetrowy brzeg akwenu stanowiący główną promenadę, podczas gdy cała reszta parku jest miękko kształtna, stanowiąca wrażenie naturalnej. Ta „semi-naturalność” zielonych zespołów chińskich stała się inspiracją dla świata - *via Anglia*.³

HISTORYCZNE CENTRUM PEKINU JAKO OBIEKT KRAJOBRAZOWY

W dwóch największych i najstłyniejszych metropoliach Chin można wskazać inne fascynujące zespoły krajobrazowe, które przynajmniej częściowo posiadają inspiracje postawą

³ W tej materii, por. liczne prace Agaty Zachariasz.

i orientacją taoistyczną. Frapującym przykładem igrasie taoistycznego zrównoważenia sprzecznych czynników: kulturowego prostokątnego – i przyrodniczego miękkokształtnego jest ściśle centrum Pekinu (Ryc. 1, 2). [11.]

Tworzą ten obszar: główny zespół pałacowy o prostokątnym kształcie, tzw. Zakazane Miasto z zespołem Placu Tiananmen – oraz położony po jego stronie zachodniej potężny zespół parkowy. Przewyższa on swą długością wspomniane Zakazane Miasto, jest on złożony z ogromnych nieregularnych stawów „przetykanych” również nieregularnymi podzespołami zadrzewień. Tę wspaniałą wielkoskalową kompozycję metropolitalną objaśniał przed laty - właśnie jako czołowy przykład taoistycznego zrównoważenia dwóch przeciwstawnych etosów projektowania miasta - prof. Andrzej Domański, w Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, w ramach wykładów z przedmiotu Historia Urbanistyki.

PEKIŃSKI PARK JINGSHAN I WZGÓRZE WĘGLOWE

W bezpośredniej kontynuacji głównej osi kompozycyjnej Pekinu, N-S, na styku z północnym obrzeżem Zakazanego Miasta, znajduje się niezwykle zespół krajobrazowy: Park Jingshan i tzw. Wzgórze Węglowe (Ryc. 3, 4). Park jest uznawany za kompozycję feng shui z inspiracją taoistyczną. [7.] Jest rozpoznawalny m. in. dzięki niepokojącemu nowoczesnemu zespołowi rzeźbiarskiemu Siedem Gwiazd (Ryc. 5). Park jest aktualnie dedykowany uprawianiu: indywidualnych ćwiczeń zręcznościowych zwłaszcza w wydaniu osób młodszych, oraz ćwiczeń zespołowych o charakterze gimnastycznym, przeznaczonych dla osób starszych. Jest w tym wyrazistym eksponowaniu użytkowania parku przez odbiorcę powszechnego, swoisty „rewanż” i odreagowanie faktu że park – jako cesarski, był zamknięty dla publiczności przez długie wieki mimo że znajduje się w samym sercu miasta (aczkolwiek zarazem jest on bezpośrednio przyległy do rezydencji imperatorów).

Po upadku reżymu cesarskiego (1911) i w toku krótkotrwałej ale wspaniałej demokracji pod władzą oświeconego prezydenta dr. Sun Yat Sen'a, lidera postępowej partii Kuomintang, park został w 1925 roku oddany do użytku społeczeństwa, co trwa do dziś. Park wraz z przyległym bezpośrednio po stronie północnej Wzgórzem Węglowym istnieje od 11. wieku. Wtedy wzgórze zostało usypane z węgla, na rozkaz cesarza. Przysłonięto je trawiastą darnią, aby ukryć przed ludźmi fakt gromadzenia opału jako zapasu na srogą zimę, podczas gdy społeczeństwo cierpiało z mrozu. W 1260 r. wzgórze zostało wyremontowane jako kopiec widokowy. W 15. wieku, na rozkaz założyciela stolicy – słynnego cesarza Jongle z dynastii Ming stało się integralną - sąsiadującą częścią nowego Miasta Zakazanego (1406 - 1420). W roku 1650 podczas generalnego uświetnienia miasta stało się eleganckim punktem widokowym, zwłaszcza w kierunku południowym z panoramą na centrum, co świetnie funkcjonuje do chwili obecnej. Pod koniec ery demokracji, w 1928 r., wzgórze zostało wyposażone w skromne zagospodarowanie turystyczne.

ZESPÓŁ PAŁACU LETNIEGO W PEKINIE

Trzecim istotnym parkiem Pekinu, w którym można doszukać się cech Tao, leżącym w północno zachodniej części miasta, w odległości około 6-7 km. od centrum, jest założenie składające się z: Letniego Pałacu Cesarskiego, wielkiego jeziora Kunming (Ryc. 9) i naturalnego Wzgórza Długowieczności (ang. Longevity Hill).. Zespół trwa i rozwija się od 1153 roku. Na jeziorze cumuje skrajnie kontrowersyjny statek marmurowy cesarzowej Cixi (1893), który pochłonął wszystkie fundusze państwowe łącznie z rezerwami zabezpieczającymi, będący przeciwieństwem postawy taoistycznej. Ale pozostałe wymienione elementy zespołu urbanistyczno – krajobrazowego stanowią piękny ensemble.

Składają się na tę całość: zarówno piękny w swej nieregularności - zespół budynków pałacowych, jak też otoczenie jeziora promenadą z gęstymi zadrzewieniami. Fascynujący jest wielki kamienny most dawniej jezdny dla potrzeb cesarzy przemierzających się pomiędzy główną rezydencją w Zakazanym Mieście – a Pałacem Letnim, oraz nastrojowe

spacerowe mostki ogrodowe (Ryc. 10). Zespół ten jako wybitna całość w klimacie taoistycznym (Ryc. 11, 12), stanowi frapujący kontrast wobec sztywnego i hieratycznego zespołu pałacowego w centrum Zakazanego Miasta.

SHANGAJ – GŁÓWNY OGRÓD CENTRALNY YU GARDEN

„Ogród Szczęścia” (chin. Yu) [18] stanowił pierwotne centrum Szanghaju. [17.] Posiada liczne piękne zespoły domów kilku kondygnacyjnych, o zwartej pierzejowej strukturze z publicznymi placami. Miejscem kulminacyjnym jest zespół o uskokowej zygzakowatej strukturze łączonej pomostami, zlokalizowany na palach ponad powierzchnią jednego z licznych akwenów, wśród których zlokalizowano owe „Stare Miasto”. Nieco głębiej w tej zabudowie budowle są rozmieszczone coraz rzadziej i stają się strukturą wolnostojących pawilonów [6.] na kamiennych nachyleniach, nad wodą. Wszystkie wymienione podzespoły budowli mają kolor czerwono-wiśniowy, co oznacza budowle o charakterze publicznym. Liczne budynki zawierają atrakcyjne funkcje publiczne i turystyczne, poczynając od Świątyni Boga Miasta.

Zespół fundował w roku 1559 dygnitarz cesarski Pan Yunduan jako miejsce wypoczynku dla swego ojca. Prace rozpoczęto w istotny sposób od 1577 r. Z czasem miejsce to stało się publicznym rejonem odpoczynku dla osób starszych, a obecnie stanowi rejon kluczowy dla ruchu turystycznego. Drugi rejon posiada drobniejszą skalę zabudowy, a kolorem dominującym domów jest biel. Uzupełniającym materiałem ścian jest naturalny szary granit. Kapitałną dominantę estetyczną stanowią skały i pojedyncze kilkumetrowe głązy, wprowadzające wraz z wodą scenerię niezwykle organiczną, nieregularną i malowniczą. Dominuje wspomniany granit, ale najbardziej spektakularne są porowate skały wapienne wymywane wodą, co doprowadza do form rzeźbiarskich i niespodzianych. Okazy indywidualne stanowią minerały skał pól szlachetnych, głównie „jadeitu” a także nefrytu.

Ta niesamowita miejscami malowniczość jest świetnie zaakcentowana ekspresyjnymi formami krzewów i drzew, często zlokalizowanych w scenerii skalnej i wodnej – tworząc istny labirynt emocji u odbiorcy. Odczuwa się iż jest to super kreacja artystyczna, a nie obraz natury. [7.] W 17. wieku kolejni możni właściciele zorganizowali ogród jako „Akademię Puryzmu i Harmonii” o znacznym czynnikiem idei taoistycznej. W roku 1709 wprowadzono do programu ogrodu ideę tłumaczoną w języku angielskim jako „Spirit Park”. Po kapitalnym remoncie obydwu części: Wschodniej i Zachodniej wspomnianych wyżej jako Czerwona i Biała, kolejno w latach 1760 i 1780, dzielnica i jej ogrody zostały upublicznione.

Wobec istotnej roli Szanghaju w skali państwa, niepokoje w Chinach w toku 19. wieku, m.in. tzw. „wojny opiumowe” i „powstanie bokserów”, spowodowały kilkakrotne uszkodzenia zespołu. Podczas drugiej wojny światowej został on celowo zniszczony przez najeźdźcę japońskiego, co wymagało generalnych remontów dokonanych przez reżym komunistyczny w latach 50-60 XX w. Już podczas transformacji, w 1982 roku zespół Yu Garden otrzymał status narodowego pomnika. [18.]

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Parki chińskie inspirowane ideą Tao stanowią imponujący dorobek w światowej skali sztuki budowy miast [10]. Były inspiracją dla wielkiej przemiany parków angielskich i kontynentalnych w Europie w 18 i 19 wieku. Zainspirowały Miasta Ogrody. Budziły zainteresowanie wielkich pionierów modernizmu F.L. Wrighta i Le Corbusiera; wpłynęły na osiedla wznoszone po drugiej wojnie światowej. Aktualnie stanowią jeden z istotnych czynników składowych w myślach twórczych autorów aktualnego, bardzo kreatywnego i swojego nurtu najnowszej architektury w Chinach [8], przez co mają wpływ na ewolucję ukierunkowania przyszłej architektury światowej.

BIBLIOGRAPHY:

- [1] *5000 lat sztuki chińskiej*. Arkady. Spółka z o.o. Warszawa. p. 492. 2014
- [2] Capra Fritjof. *Tao fizyki*. Dom Wydawniczy Rebis. Poznań. p. 380. 2001
- [3] Chang Amos Ih Tiao, *The Tao of Architecture*. Princeton University Press. Princeton and Oxford. p. 72. 2017
- [4] Chen Wang; Sawyer Ralph D. *Tao wojny. Wojenne Tao Te King*. Wydawnictwo Helion. Gliwice. p. 266. 2009
- [5] Czuang Tsy. *Prawdziwa księga południowego kwiatu*. Wydawnictwo PWN. Warszawa. p. 364
- [6] Dequi Shan. *Chinese vernacular dwellings*. China Intercontinental Press. Beijing. p. 161. 2010
- [7] *Estetyka chińska. Antologia*. ed. Zemanek, Adina. Wydawnictwo Universitas. Kraków. p. 389. 2008.
- [8] Ingarden K. *Contemporary Chinese Architecture of The Second Wave. Współczesna architektura chińska drugiej fali*. TeKa Komisji Urbanistyki i Architektury. Oddział PAN w Krakowie. Wydawnictwo PAN. Kraków. p. 161-176. 2018
- [9] Kołodko, Grzegorz. *Czy Chiny zbawią świat?*. Prószyński Media sp. z o.o., Warszawa. p. 224. 2018
- [10] Kosiński W. *Sztuka urbanistyki Chin – zarys ewolucji. The Art of Urban Design – the outline of the Evolution*. *Przestrzeń i Forma* 23/1,2. Wyd. ZUT, PAN oddz. Gdańsk. Szczecin. p. 7-36. 2015
- [11] Kosiński W. *Teoria i praktyka kreowania metropolii totalnej na przykładzie Pekinu. The Theory and Practice of creating a total Metropolis on the example of Beijing*. *Przestrzeń i Forma* 23/1,2. Wyd. ZUT, PAN oddz. Gdańsk. Szczecin. p. 7-40. 2015
- [12] Kozyra A. *Estetyka Zen*. Wydawnictwo Trio. Biblioteka Fundacji im. Takashimy. ISBN: 9788374362276. p. 440. 2010
- [13] Künstler M. *Mitologia chińska*. WAiF Wyd. Artystyczne i filmowe. Warszawa. p. 304. 1981
- [14] Lao Tsy. *Tao Te King. Napisała na nowo Ursula K. Le Guin*. Wydawnictwo Sic. Warszawa. p. 132. 2010
- [15] Lao Tsy. *Tao Te Ching*. Wydawnictwo Onepress. Gliwice. p. 180. 2016
- [16] *Nowe dialogi Konfucjańskie. Próba rekonstrukcji*. Opr. Ning, Qian. Wydawnictwo Olesiejuk. Ożarów Mazowiecki. p. 277. 2014
- [17] *Origin of a Metropolis. A study of the Bund Section of Nanjing Road in Shanghai*. ed. Jijand Yaxin. Tongji University Press. Shanghai. p. 237. 2009
- [18] Zhuz, Henhai; et. al. *Yu Garden - the Core of Chinese Traditional Culture*. China Ed. Shanghai. p. 121. 2010

O AUTORZE

Kierownik Katedry Urbanistyki w Krakowskiej Akademii imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego”. Wykładowca w PK Kierunki: Architektura Krajobrazu, Architektura i Urbanistyka, oraz w UJ Historia Sztuki. Członek Komitetu Architektury i Urbanistyki P.A.N. Prowadził wykłady i warsztaty w 15 krajach: Europy, Azji oraz obu Ameryk.

ABOUT THE AUTHOR

He is the head of the Chair of Urban Design at the Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University. a Lecturer at Cracow University of Technology's Architecture & Urban Planning course and Landscape Architecture courses and at the Jagiellonian University – History of Art. Member of the Architecture and Urban Design Committee of the Polish Academy of Sciences. He gave lectures and organised workshops in 15 countries, located in Europe, Asia and the Americas.

Kontakt | Contact: wkosinski@poczta.onet.pl; tel. +48/511-906-665